

Foto van schilderij van twee Korhanen dat in de Infoschuur hangt (geschilderd door Bertus van den Brink)

Het Korhoen, *Lyrurus tetrix*

Rob Prinzen & Dick Jonkers

Wat is de reden dat in 1967 De Korhaan als naam is gekozen voor ons verenigingsblad? Kwam deze bijzondere vogel toen nog in ons werkgebied voor? Was het Korhoen toen al met uitsterven bedreigd? En komt het Korhoen nu nog in Nederland voor? Op deze vragen willen we in dit artikel ingaan[1].

Het Korhoen was in de vorige eeuw een bekende vogel in het Gooi. De soort kwam met name voor op uitgestrekte heidevelden en in het Gooi was men er trots op dat het Korhoen er vaak voorkwam. Om die reden was de Korhaan toen opgenomen in het logo van het Goois Natuurreservaat. Ook de Vrienden van het Gooireservaat, de latere Vrienden van het Gooi, gebruikten de Korhaan in het logo. De oprichters van de Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken besloten daarom bij de oprichting in 1967 het verenigingsblad De Korhaan te noemen.

Voorkomen

Je zou kunnen denken dat het Korhoen altijd al in Nederland voorkwam. Van oudsher was het een standvogel die broedde op de heidevelden in Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Utrecht. De eerste waarneming in het Gooi stamt echter pas uit 1901. Waarschijnlijk hangt dit samen met de ontginning van heidevelden rond de eeuwwisseling. De ontwikkeling liep parallel met die op de Utrechtse Heuvelrug, waar ze voordien ook nooit eerder waren gesignaleerd. De verspreiding binnen het Gooi is altijd beperkt gebleven tot de centrale heidevelden: Westerheide, Bussummerheide en Zuiderheide. Na het broedseizoen zwierven de dieren rond. Zo zijn zij tot in de Eempolders waargenomen. De uitbreiding van het areaal hangt samen met de heide-ontginningen en de daarmee gepaard gaande toename van akkerbouw met bijvoorbeeld teelt van boekweit en spelt en aanplant van naaldhout.

Alleen maar kleiner

Tussen 1931-1936 kwamen 120-140 exemplaren in het Gooi voor. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog liep de stand terug. In 1938/39 werden nog maar 25 Korhoenders geteld. De oorlog heeft ertoe bijgedragen dat het aantal nog sterker terugliep. In 1952 kondigde zich een lichte toename aan; er werden 23 exemplaren geteld en in 1957 zelfs vijftig. Daarna werden de aantallen alleen maar kleiner. Eind jaren zestig deed zich een dramatische terugval voor. De Korhoenders verdwenen gaandeweg uit het Gooi en in 1979 was er nog maar één mannetje over.
Deze teruggang was niet alleen in het Gooi, maar in heel Nederland. Begin vorige eeuw kwamen er nog zo'n vijfduizend Korhanen verspreid over Nederland voor. De populatie decimeerde in de jaren zeventig. In 1976 waren er in heel Nederland nog maar vierhonderdvijftig Korhanen en in 1992 nog maar zesendertig. Het dieptepunt werd bereikt in 2003. In de enige groep die er nog was binnen onze landsgrenzen, op de Holterberg, werden nog slechts acht Korhanen geteld. In

een paar buurlanden komt het Korhoen nog wel voor: op de Lüneburger Heide in Duitsland en op de Hoge Venen in België.

Voorwaarden voor overleving

In het voorgaande is al aangestipt waarom het Korhoen het zo moeilijk heeft in Nederland. Korhoenders leven vooral op de heidevelden en schuilen in bomen voor hun dekking. Ze eten vooral plantaardig materiaal, zoals kiemplanten en bessen. Het nuttigen van insecten, vooral in de periode met jongen en later ook tot het begin van de herfst, is eveneens van belang. Daarbij heeft het mannetje Korhoen, de Korhaan, behoefte aan een groot leefgebied van ca. 400 ha. Door fragmentatie van het leefgebied, de intensivering van de landbouw en verdwijning van teelten konden de Korhoenders zich niet handhaven. De afname wordt mede toegeschreven aan de uitbreiding van de vossenstand en de zeer hoge recreatiedruk.

Hulp voor overleving

Al 40 jaar geleden zijn in het Gooi pogingen gedaan om de teruggang te beperken. In de jaren tachtig van de vorige eeuw zijn Korhoenders in het Gooi uitgezet in de hoop dat hun nakomelingen zich zouden kunnen voorplanten. Toen zijn er vier gefokte Korhanen uitgezet in het Goois Natuurreservaat. Dit had uiteindelijk als resultaat dat er in 1982 twee jongen werden gespot. Dat waren allebei vrouwtjes. Daarmee was het doek gevallen. De Gooise heidegebieden voldoen kennelijk niet meer aan de randvoorwaarden om te overleven. De enige plek in Nederland waar nu nog Korhoenders voorkomen is Overijssel; bij de Holterberg in Salland om precies te zijn. Sinds 2012 zijn hier jaarlijks nieuwe vogels vanuit Zweden bijgeplaatst om de kwijnende populatie te behouden. Hierbij deden zich echter nog diverse aanpassingsproblemen voor. De Zweedse Korhaan begint namelijk minstens twee weken later met de balts dan de Nederlandse hen gewend is. Ze bleken ook niet op dezelfde tijd in hetzelfde gebied te verblijven. Dit is wellicht veroorzaakt doordat de hanen in Zweden een veel groter leefgebied hebben dan de 'postzegel' bij de Holterberg. Ze willen graag aparte plekken om te rusten, te foerageren en om te baltsen.

Overleven

De eerste jaren dat de Zweedse hoenders hier zijn geplaatst, waren er geen succesvolle broedresultaten. De laatste volbloed Nederlandse haan stierf in 2014, de laatste hen in 2021. Inmiddels gaat het behoud van de populatie meer over het laten overleven van de Zweedse vogels dan van de Nederlandse. Het is onwaarschijnlijk dat de huidige populatie nog 'Nederlands' DNA bevat. Begin 2024 waren er zeven hanen en dubbel zoveel hennen, in totaal zo'n twintig dieren. De laatste twintig jaar is dit aantal niet wezenlijk veranderd. Begin dit jaar zijn echter zes jonge Korhanen gesignaleerd. Geboren en getogen in Salland. Zes is geen groot aantal, maar het geeft toch een sprankje hoop voor de toekomst van de Sallandse Korhoenders.

Het is te hopen dat het met hulp van deze inspanningen lukt het Korhoen voor Nederland te behouden. De kans dat er ook een terugkeer in het Gooi komt, wordt heel klein geacht. Waarschijnlijk zullen we het als VWG voorlopig moeten doen met het schilderij van de Korhanen in de Infoschuur.

Bronnen

- NRC; Harold Timans, 22 januari 2025
- Diverse artikelen van Dick Jonkers.

[1] Korhaan en Korhoen zijn namen voor een en dezelfde vogel. Omdat Korhaan mannelijk is, spreken we van de Korhaan. Korhoen is daarentegen onzijdig en daarom schrijven we het Korhoen.

Korhaan (rechts) en hen (links), 13 april 2022
Salland | Burg de Man

